

FIȘA ISTORICĂ A LOCALITĂȚII

COMUNA CRIZBAV, JUDEȚUL BRAȘOV

Prezenta fișă istorică documentează evoluția administrativă, teritorială și patrimonială a comunei Crizbav din județul Brașov. Aflată în regiunea istorică a Țării Bârsei (Burzenland), localitatea poartă o moștenire culturală și arheologică semnificativă, marcată de prezența unor situri ce datează din paleolitic și de vestigiile cetății Heldenburg. Documentul urmărește să sintetizeze informațiile disponibile din surse documentare, arhivistice și legislative pentru a oferi o imagine coerentă asupra devenirii acestui spațiu, de la primele atestări medievale până la configurația sa administrativă contemporană. Analiza se constituie într-un instrument fundamental pentru procesul de actualizare a Planului Urbanistic General, asigurând o fundamentare corectă a deciziilor de planificare teritorială prin înțelegerea profundă a contextului istoric și cultural.

I. TERITORIUL ADMINISTRATIV

1.1. Forma Administrativă Actuală

Statutul administrativ actual al comunei Crizbav a fost stabilit prin Legea nr. 605 din 6 noiembrie 2002 privind înființarea comunei Crizbav prin reorganizarea comunei Hălchiu, județul Brașov. Actul normativ a intrat în vigoare la data de 11 noiembrie 2002, moment de la care Crizbav funcționează ca unitate administrativ-teritorială de sine stătătoare, având în componența sa satele Crizbav, ca reședință de comună, și Cutuș. Această reorganizare a marcat o etapă importantă în dezvoltarea locală, permițând o administrare mai directă și mai adaptată nevoilor specifice ale comunității.

1.2. Situații Administrative Anterioare

Istoria administrativă a teritoriului este îndelungată și complexă. Prima atestare documentară considerată clasică datează din anul 1335, când localitatea este menționată în registrele papale. Există, de asemenea, o ipoteză istorică ce indică o posibilă mențiune mai veche, din 1235, sub denumirea de "Cormosbach", deși această asociere necesită cercetări suplimentare pentru o confirmare definitivă. De-a lungul secolelor, statutul său administrativ a fluctuat în funcție de organizarea politică a Transilvaniei, fiind succesiv parte a unor structuri precum comitatele medievale, Scaunul Săsesc al Brașovului și, ulterior, diverse forme de organizare județeană.

1.3. Apartenența la Unități Administrative Superioare

Teritoriul comunei Crizbav este indisolubil legat de regiunea istorică a Țării Bârsei (germană: Burzenland), una dintre cele mai importante zone geografice și culturale ale Transilvaniei. Începând cu organizarea administrativă modernă din 1848, localitățile componente au făcut parte constant din structurile succesive ale județului Brașov. Această continuitate administrativă subliniază coerența geografică și economică a zonei, Crizbavul fiind permanent ancorat în rețeaua de localități care gravitează în jurul centrului metropolitan Brașov.

1.4. Denumiri Succesive ale Unității Administrative

Denumirile istorice ale localității principale reflectă caracterul multietnic al regiunii. Forma românească, "Crizbav", este o adaptare a denumirii maghiare "Krizba". La rândul său, toponimul german "Krebsbach", atestat încă din perioada medievală, are o etimologie descriptivă, însemnând "Valea Racilor" ("Valley of the Crayfish"), sugerând o caracteristică hidrografică a zonei. Aceste denumiri au coexistat de-a lungul istoriei, fiind utilizate în documente administrative, hărți și în vorbirea curentă a comunităților locale.

1.5. Localități Contopite

-

1.6. Localități Dispărute

-

1.7. Alte Denumiri Istorice în Teritoriul Administrativ

-

1.8. Fapte Istorice Notorii

Teritoriul comunei a fost martorul unor evenimente istorice semnificative, în special în perioada medievală. Răscoalele săsești din Țara Bârsei, din anii 1324 și 1332, au marcat profund istoria regiunii, iar Cetatea Crizbav (Heldenburg) a jucat un rol strategic crucial în aceste conflicte. Fortificația, construită inițial în jurul anului 1080 de către regele Ladislau I al Ungariei, a fost refăcută în secolul al XIII-lea și a fost repusă în stare de apărare pentru a face față acestor revolte. Poziția sa dominantă, pe un deal ce controlează vizual o mare parte a Țării Bârsei, i-a conferit o importanță militară de necontestat în sistemul defensiv al Transilvaniei.

1.9. Drumuri Istorice, Vaduri, Poduri

Poziționarea strategică a Crizbavului în Țara Bârsei sugerează tranzitarea sa de către drumuri comerciale și militare secundare încă din perioada medievală, care legau centrul Brașovului de localitățile din nordul depresiunii. Aceste trasee, probabil, urmăreau văile râurilor și depresiunile naturale, facilitând comerțul și mișcările de trupe. Analiza hărților istorice, precum cele iosefine sau ridicările topografice din secolele XVIII-XIX, ar putea oferi informații detaliate despre rețeaua de drumuri care deservea acest teritoriu.

1.10. Căi Ferate și Stații

Teritoriul administrativ al comunei Crizbav nu este tranzitat direct de nicio cale ferată. Dezvoltarea rețelei feroviare în Transilvania, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, a ocolit această zonă, magistralele principale fiind concentrate pe coridoare geografice mai largi. Cea mai apropiată linie ferată importantă este magistrala Brașov-Sighișoara, care trece la est, prin zona localității Feldioara. Această absență a influențat dezvoltarea economică, menținând un caracter predominant rural și bazat pe transportul rutier.

II. LOCALITĂȚILE

II.1 Reședință de comuna – Sat Crizbav

1. Statutul Administrativ Actual al Localității Crizbav

Localitatea Crizbav deține statutul de sat reședință de comună, conform Legii nr. 605 din 6 noiembrie 2002.

2. Atestarea Documentară a Localității Crizbav

Prima atestare documentară considerată clasică a localității Crizbav datează din anul 1335, fiind menționată în registrele papale. O ipoteză istorică indică o posibilă mențiune anterioară, din anul 1235, sub denumirea de „Cormosbach”, deși această asociere rămâne în curs de validare academică. Sursa principală a atestării din 1335 este o diplomă regală emisă de Regele Ludovic cel Mare, document păstrat în fondurile de arhivă medievală.

3. Denumiri Succesive ale Localității Crizbav

De-a lungul istoriei, denumirile localității au reflectat contextul multiethnic al Țării Bârsei. Denumirea germană, „Krebsbach”, atestată încă din perioada medievală, are o etimologie descriptivă semnificând „Valea Racilor” („Valley of the Crayfish”). Numele maghiar, „Krizba”, a stat la baza adaptării formei românești actuale, „Crizbav”.

4. Modul de Formare al Localității Crizbav

Formarea localității a urmat un model de creștere organică, specific așezărilor rurale din regiune. În perioada recentă, dezvoltarea este marcată de un proces de suburbanizare, alimentat de migrația populației dinspre centrul metropolitan Brașov. Acest fenomen este stimulat de presiunea imobiliară din oraș și de atracția exercitată de o locație cu o valoare istorică și patrimonială semnificativă, Crizbav beneficiind de o poziție strategică în rețeaua de comunicații a Țării Bârsei.

5. Monumente Istorice în Localitatea Crizbav

Pe teritoriul localității Crizbav se află Situl arheologic „La Cetate”, clasificat ca monument istoric de importanță națională, grupa valorică A, cu codul LMI BV-I-s-A-11273. Acesta include următoarele componente:

- Ruinele cetății Heldenburg (cod LMI BV-I-m-A-11273.01);
- Așezare hallstattiană;
- Fortificație dacică.

6. Situri Arheologice Declarate Zone de Interes Prioritar

În conformitate cu Repertoriul Arheologic Național (RAN), pe teritoriul localității Crizbav sunt înregistrate următoarele situri, declarate zone de interes prioritar:

- Cod RAN 41051.02: Așezare paleolitică de la Crizbav - „Bajos”;
- Cod RAN 41051.04: Așezare aparținând culturii Criș de la Crizbav - „Între Văi”.

7. Alte Construcții cu Valoare Istorică Locală

- Biserica Evanghelică-Luterană: edificiu cu valoare arhitecturală și istorică pentru comunitatea locală, reprezentativ pentru arhitectura sacrală săsească din Țara Bârsei, cu posibile origini în secolul al XIII-lea.

8. Denumiri Istorice în Localitate

- „La Cetate”: toponim utilizat pentru dealul pe care se află ruinele cetății Heldenburg, punct de referință geografic și istoric major pentru comunitate.

9. Fapte Istorice Notorii în Localitate

Istoria localității este strâns legată de răscoalele săsești din Țara Bârsei din anii 1324 și 1332, evenimente de importanță majoră pentru regiune. În acest context, Cetatea Crizbav (Heldenburg) a jucat un rol strategic crucial. Construită inițial în jurul anului 1080 de regele Ladislau I al Ungariei și refăcută în secolul al XIII-lea de nobilul secu Mihály Nemes, fortificația a fost repusă în stare de apărare pentru a face față acestor revolte, consolidându-și importanța în sistemul defensiv al Transilvaniei.

10. Distrugerii ale Localității sau Construcțiilor

-

11. Operațiuni Urbanistice de Amploare

-

12. Cartiere Istorice și Părți Istorice din Localitate

-

II.2 Sat Cutuș

1. Statutul Administrativ Actual al Localității Cutuș

Localitatea Cutuș are statutul de sat component al comunei Crizbav, dobândit odată cu înființarea acesteia prin Legea nr. 605 din 6 noiembrie 2002. Anterior acestei date, satul a aparținut de comuna Hălchiu.

2. Atestarea Documentară a Localității Cutuș

Localitatea Cutuș este atestată documentar începând cu secolul al XV-lea. Sursele istorice medievale fac referire la așezare în contextul organizării administrative și funciare a Țării Bârsei din acea perioadă.

3. Denumiri Succesive ale Localității Cutuș

Denumirea românească, „Cutuș”, este o adaptare fonetică a toponimului maghiar „Kútásó”, utilizat încă din perioada medievală. Această denumire dublă reflectă coabitarea istorică a comunităților etnice din regiune.

4. Modul de Formare al Localității Cutuș

Formarea și dezvoltarea localității Cutuș au urmat un model de creștere organică, caracteristic așezărilor rurale tradiționale din sud-estul Transilvaniei, structurate în jurul unui nucleu istoric și extinse ulterior de-a lungul principalelor căi de comunicație.

5. Monumente Istorice în Localitatea Cutuș

-

6. Situri Arheologice Declarate Zone de Interes Prioritar

Pe teritoriul localității Cutuș este înregistrat în Repertoriul Arheologic Național (RAN) situl cu codul 41060.01, unde a fost descoperit un „Krummesser” (cuțit curb) neolitic, indicând o locuire timpurie a zonei.

7. Alte Construcții cu Valoare Istorică Locală

-

8. Denumiri Istorice în Localitate

-

9. Fapte Istorice Notorii în Localitate

-

10. Distrugereri ale Localității sau Construcțiilor

-

11. Operațiuni Urbanistice de Amploare

-

12. Cartiere Istorice și Părți Istorice din Localitate

-